

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

«Економічної теорії»

на тему:

«Інтелектуальний капітал: суть, форми та закономірності
розвитку»

Студентки 2 курсу групи ОПД-21
напрямку підготовки 6.030509 «Облік і аудит»

Маринович О.О.

Керівник:
Вірковська Анастасія Андріївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2016

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1.Теоретико-методологічні основи дослідження інтелектуального капіталу	5
2.Інтелектуальний капітал в умовах сучасного постіндустріального суспільства.	13
3.Закономірності розвитку інтелектуального капіталу в Україні	20
Висновок.....	28
Список використаної літератури.....	30
Додатки.....	32

Вступ

Актуальність теми. Перехід до нової стадії глобального економічного розвитку ознаменувався тим, що на початку XXI ст., у розвинених країнах пріоритетними напрямками інвестицій стали інтелектуальні активи, які отримують форму капіталу в силу необхідності участі у створенні суспільних благ. Витісняючи на другорядні позиції природні та матеріально-речовинні ресурси підприємств, інтелектуальний капітал стає провідним чинником економічного розвитку та якості життя населення, а всі сектори економіки стають наукомісткими. Отже, передові фірми в усіх сферах бізнесу основну ставку на перемогу в конкурентній боротьбі роблять саме на інтелектуальний капітал, а головною конкурентною перевагою стає здатність створювати, накопичувати, розподіляти та застосовувати нові знання.

Хоча Україна знаходиться на індустріальній стадії, проте процес розвитку цивілізації зумовлює необхідність використання надбань постіндустріального суспільства. Тому вкрай важливо розкрити теоретико-методологічні основи пізнання цього поняття, його природу і структуру, місце і роль у прогресі економіки і суспільства.

Дослідженню інтелектуального капіталу та його впливу на соціально-економічний розвиток останнім часом, приділяється багато уваги як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Значний внесок в розробку наукового пізнання та практичного застосування результатів дослідження інтелектуальної діяльності набули у XX столітті завдяки працям Г. Беккера, Д. Белла, М. Блауга, Дж. Гелбрейта, Е. Денісона, П. Дракера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Б. Леонтєва, Й. Масуда, Ф. Махлупа, П. Пората, К. Свейбі, Т. Стюарта, Е. Тоффлера, Ж. Фрідмена, М. Фішера, Т. Шульца, В. Щетиніна та інших.

Помітний внесок у розвиток наукового знання у сфері досліджень інтелектуального капіталу зробили українські вчені: Ю. Амосов, В. Базилевич, Д. Богиня, О. Бутнік-Сіверський, М. Вороніна, Н. Гавкалова, О. Грішнова, В. Гринькова, В. Геєць, П. Єщенко, О. Комяков, В. Кондрашова-Діденко, О.

Кендюхов, В. Куценко, О. Морозов, Ю. Пахомов, В. Сизоненко, О. Стрижак, В. Мандибура, А. Чухно, І. Яремко та інші.

Проте у різних джерелах спостерігаються розбіжності щодо визначення сутності інтелектуального капіталу, його структури та методів оцінки. Це зумовлює об'єктивну необхідність подальшого розвитку теоретичних та методологічно-практичних основ дослідження суті та структури інтелектуального капіталу.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення особливостей становлення і функціонування інтелектуального капіталу та його впливу на розвиток економіки.

Мета реалізується за допомогою таких завдань:

- дослідити еволюцію поглядів на сутність інтелектуального капіталу
- визначити зміст поняття «інтелектуальний капітал»;
- розкрити структуру інтелектуального капіталу;
- проаналізувати закономірності розвитку інтелектуального капіталу в Україні.

Об'єктом дослідження виступають суспільно-економічні відносини, які виникають у процесі становлення, функціонування і розвитку інтелектуального капіталу.

Предметом дослідження виступають суспільно-економічні процеси формування та розвитку інтелектуального капіталу.

Методи дослідження. За допомогою загальнонаукових методів сходження від абстрактного до конкретного, узагальнення, моделювання, проведено комплексний аналіз еволюції поглядів на сутність інтелектуального капіталу, на основі методів системного аналізу досліджено підходи до структури даного поняття. На основі застосування методів наукової абстракції, статистичного та порівняльного аналізу, досліджено розвиток інтелектуального капіталу в Україні.

Обсяг роботи становить 35 сторінок. У роботі представлено 7 таблиць та 5 рисунків. Під час виконання роботи було використано 19 джерел.

1. Теоретико-методологічні основи дослідження інтелектуального капіталу

Останні два десятиліття концепція інтелектуального капіталу викликає підвищену увагу в науковому середовищі. Велика кількість науковців, як практиків, так і теоретиків, обговорюють важливість цього поняття у заснованій на знаннях економіці. Та незважаючи на те, що поняття «інтелектуальний капітал» активно використовується в наукових дискусіях, до цього часу в літературі не існує єдиного визначення цієї категорії та недостатньо досліджені її функції. Проте спеціалісти єдині в оцінці самого факту його існування і зростаючій ролі у сучасній економіці. Вивчення категорії «інтелектуальний капітал» потребує критичного аналізу накопичених теоретичних знань. Виявлення суті даної категорії в ході її економічного розвитку допомагає у визначенні її економічного змісту з точки зору сучасних умов.

Інтелектуальний капітал за своєю економічною суттю являє собою передусім власне капітал, тому аналіз категорії «капітал» є необхідною умовою дослідження.

Перші визначення капіталу стосувалися лише джерел його виникнення (Аристотель, меркантилісти, Ф. Кене), що не дає змоги якісно розкрити зміст цієї багатогранної категорії.

Узагальнюючи здобутки класиків політекономії (А. Сміта, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сея, Дж.С. Мілля), слід зазначити, що всі вони ототожнюють капітал з набором речових чинників виробництва, виділяючи такі його основні риси:

- створення шляхом накопичення;
- за своєю суттю є запасом;
- призначений для ведення виробничої діяльності;
- впливає на формування доходів у грошовій формі.

К. Маркс [13, с. 351-362] вперше серед дослідників теорії капіталу розглянув капітал як категорію соціально-економічного характеру. Як і інші прихильники трудової теорії вартості, вчений стверджував, що основним

первісним джерелом капіталу є праця. К. Маркс також підкреслював, що «капітал можна зрозуміти лише як рух, а не як річ, яка перебуває у спокої».

Розвиваючи ідеї класичної школи політекономії А. Маршал стверджував, що на макрорівні капіталом є сукупність речей, «без яких виробництво не могло б здійснюватися з однаковою ефективністю, але які не є безплатними дарами природи»[14, с. 237].

Дж. Кейнс відзначив існування на макрорівні таких форм капіталу:

- знаряддя праці, запаси сировини, матеріалів тощо;
- готова продукція;
- гроші та грошові документи [9, с. 216].

Дж. Хікс, який був послідовником і критиком Дж. Кейнса, під капіталом розумів сукупність засобів виробництва саме у грошовій формі.

Таким чином, представники різних економічних шкіл XVII-XIX століть не змогли прийти до єдиного погляду на сутність капіталу навіть у суто класичному його розумінні. У XX ст. значно розширився спектр підходів економістів до трактування поняття капіталу.

Широко розповсюдженою і, мабуть, найбільш відомою в наукових і практичних колах є фінансова концепція капіталу, відповідно до якої капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу суб`єкта господарювання.

Згідно з визначенням В. Радаєва, капіталом є «господарський ресурс, що накопичується та який задіяний у процесах відтворення та зростання вартості шляхом взаємної конвертації своїх різноманітних форм» [15, с. 21].

У другій половині XX ст. було опубліковано низку наукових праць в яких розширювалося та уточнювалося поняття капіталу, за рахунок віднесення до нього вкладень у робочу силу. Була розроблена концепція людського капіталу, одним з основоположників якої був Г. Беккер. У поняття людського капіталу він включав наявний у людини запас знань, навичок, вмінь та мотивацій.

П. Бурдье продовжуючи роботу Беккера виступив проти зведення всього різноманіття форм капіталу лише до економічної його складової. Поєднуючи концепцію людського капіталу Беккера з власними теоріями він найбільш

детально описав три стани культурного капіталу – інкорпорований, об'єктивований та інституціоналізований. У табл. 1 наведена уточнена класифікація сукупного капіталу.

Таблиця 1.1

Класифікація сукупного капіталу за видами, станом, властивостями та формами

Стан	Види капіталу			
	Економічний	Людський	Організаційний	Споживчий
	Властивості і форми капіталу			
Інкорпорований	Отримання прибутку. Максимальна ліквідність	Професійні знання, вміння, навички	Впорядкованість діяльності, рівень менеджменту.	Забезпечення стабільного доходу, підтримка позитивних відносин з контрагентами.
Об'єктивований	Засоби виробництва, запаси, грошові засоби та їх еквіваленти.	Бази особистих знань, практичні методики	Бізнес-процеси, організаційні регламенти, посадова структура.	Сукупність лояльних платоспроможних клієнтів, бізнес-зв'язки
Інституціоналізований	Права власності	Дипломи, свідоцтва, патенти, ліцензії тощо.	Положення про бізнес процеси, штатний розпис.	Договори з контрагентами, списки контактів [6].

Вченими розроблено низку класифікацій, які визначають місце інтелектуального капіталу з загальної структури сукупного капіталу.

Відповідно до першого підходу інтелектуальний капітал є частиною більш широкого поняття людського капіталу. Цей підхід доцільно використовувати при розгляді інтелектуального капіталу індивідуума, коли за відсутності структурного капіталу є сенс виділення в людському капіталі інтелектуальної складової. При розгляді на рівні організації більш вдалим є інший підхід, згідно з яким більш широким поняттям є інтелектуальний капітал [6, с. 11].

Вважається, що термін «інтелектуальний капітал» вперше використав у 1969 році відомий американський дослідник Дж.Ж. Гелбрейт. Водночас глибокі теоретико-методологічні дослідження цієї економічної категорії були започатковані наприкінці ХХ ст. у працях Л. Едвінссона, Т. Стюарта, М. Мелоуна, Д. Даффі, Т. Форт'юна, П. Салівана, Л. Прусака та ін. Однак новизна та

складність цієї проблеми зумовила неоднозначність та суперечливість наявних підходів до визначення сутності та структури інтелектуального капіталу [3, с.107-108].

Найбільш придатним для послідовного категоріального аналізу є структурний, функціонально-структурний та термінологічний підходи:

а) структурний відображає визначення інтелектуального капіталу через розкриття його структури. Наприклад, Л. Едвінссон, М. Мелоун розуміють під інтелектуальним капіталом особливе поєднання людського капіталу (реальні та потенційні інтелектуальні здібності, а також відповідні практичні навички працівників компанії) та структурного капіталу (його складові задають такі специфічні фактори, як: зв'язки зі споживачами, бізнес-процеси, бази даних, бренди та ІТ-системи).

б) функціонально-структурний – визначення інтелектуального капіталу через аналіз його призначення, тієї специфічної ролі, яку він відіграє у процесі суспільного відтворення. Так, Е. Брукінг вважав, що інтелектуальний капітал – це термін для позначення нематеріальних активів, без яких компанія не може існувати. Складові частини інтелектуального капіталу визначаються ним таким чином: ринкові активи, інтелектуальна власність як актив, людські активи, інфраструктурні активи.

в) термінологічний – визначення інтелектуального капіталу через усталене розуміння сутності категорії капіталу як певного вкладення (цінності, ресурсу), активу, що володіє здатністю приносити дохід. В. Іноземцев зазначає, що інтелектуальний капітал – це своєрідний «колективний мозок», який акумулює наукові та звичайні знання працівників, набутий досвід, інтелектуальну власність, спілкування й організаційну структуру, імідж фірми, її інформаційні мережі. Представниками даного підходу є В. Садовський, Є. Стеценко, Б. Леонтьев, С. Клімов, В. Іноземцев, К. Тейлор, Л. Мельник, Л. Чухно та інші [11, с. 114-115].

г) процесовий – сутність інтелектуального капіталу полягає в його здатності до відтворення, у можливості залучення інтелектуального капіталу в процес кругообігу, в якому здійснюється його виробниче споживання (у рамках

даного підходу досліджують дану категорію такі науковці, як О. Бутнік-Сіверський, Л. Едвінсон, С. Алберт, К. Бредлі, Д. Белл та інші).

д) результатний, що базується на розгляді інтелектуального капіталу як результату, здатності до покращення характеристик підприємства, приросту конкурентних переваг. Представниками даного підходу є Е. Брукінг, Т. Стюарт, Д. Клейн, Л. Прусак, Ю. Гава, Х. Макдональд та інші [16, с. 21].

Існують і інші точки зору на сутність поняття «інтелектуальний капітал». Різні вчені, в різні епохи трактували його по-різному.

Більш детальний огляд існуючих точок зору щодо визначення поняття інтелектуальний капітал наведено в таб. А.1 (див. Додаток А)

Проаналізувавши еволюцію поглядів, напрямів та підходів до визначення інтелектуального капіталу можна зробити висновок, що немає єдності серед науковців, що використовують категорію «інтелектуальний капітал». Тому, щоб зрозуміти справжню сутність цієї категорії, доцільно проаналізувати це поняття з позиції тлумачення визначень «інтелект» та «капітал».

Інтелект – здатність мислення, раціонального пізнання, на відміну від душевних здібностей: почуття, волі, інтуїції, уяви тощо.

Що стосується поняття «капітал», то узагальнивши думки вчених описані вище, можна трактувати «капітал» як чинник виробництва у вигляді вартості, здатної приносити прибуток або збиток. Крім того капітал може виражати внутрішні якості людини як цінне надбання, власність, майно. Тож варто дати визначення поняттю «інтелектуальний капітал» шляхом тлумачення категорій з яких воно складається, – «інтелект» та «капітал» – і знаходження взаємозв'язків між цими поняттями (рис. 1.1)

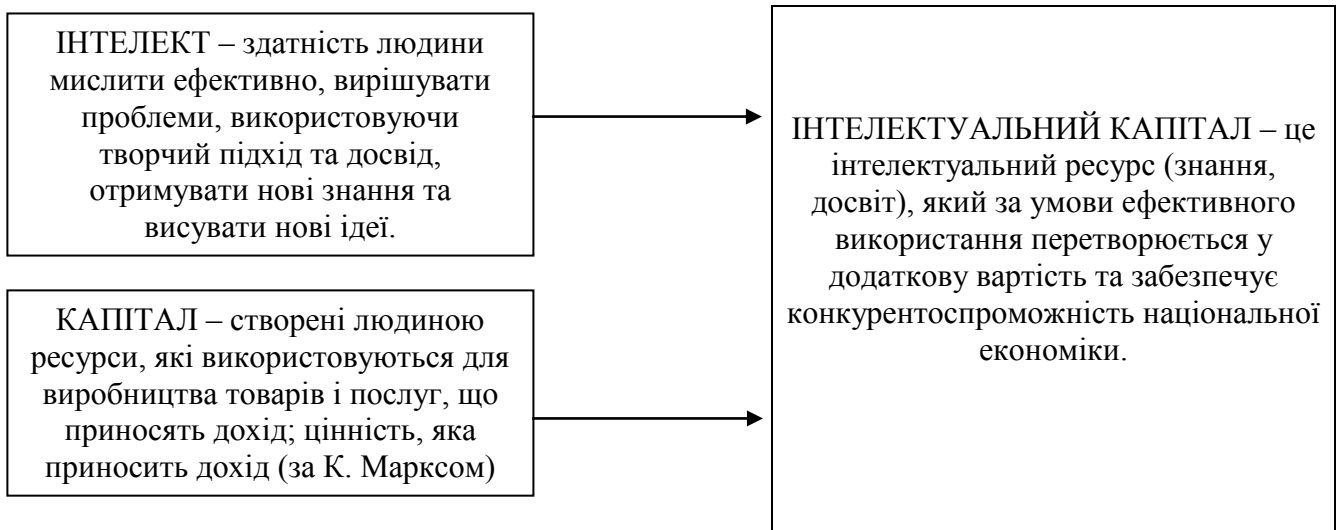

Рис. 1.1. Обґрунтування сутності поняття «інтелектуальний капітал»

Таким чином, на мою думку, під інтелектуальним капіталом варто розуміти сукупність знань, досвіду, вмінь працівників, за допомогою яких створюються продукти інтелектуальної власності та забезпечується конкурентоспроможність національної економіки.

Окрім цього економічній системі інтелектуального капіталу властиві певні особливості, що визначають її характер і зміст:

1. Цілісність системи, характер якої не зводиться до суми властивостей лише структурних елементів, а навпаки, функціонування кожного елементу системи залежить від його місця та зв'язків всередині цілого.
2. Взаємозв'язок елементів всередині системи, а також взаємодія із зовнішнім економічним середовищем, причому по суті вони є зворотними зв'язками.
3. Цілеспрямованість і самоорганізація системи. Для економічної системи інтелектуального капіталу ці принципи діють закономірно.
4. Наявність в економічній системі інтелектуального капіталу процесів передачі та обміну інформацією.
5. Ієрархічність системи. Кожен елемент системи інтелектуального капіталу може розглядатися як самостійна система, а досліджувана у певному випадку система може бути елементом іншої [1].

Неабияка роль інтелектуального капіталу для сучасного суб'єкта господарювання та суспільства в цілому виявляється через його функції. Зокрема до таких функцій належать:

- інформаційна – накопичення, систематизація і передача знань, умінь, навичок, інформації;
- пізнавально-гносеологічна – придбання знань про процеси та явища;
- перетворювальна – перетворення знань у нові результати інтелектуальної діяльності (інформація, продукти, послуги та ін.);
- науково-дослідна – організація і проведення наукових досліджень у економічній, політичній, соціальній, духовній сферах суспільного життя;
- аксіологічна – надання допомоги індивідам в усвідомленні значущості для себе і для суспільства тих чи інших подій і явищ, продукції, робіт, послуг, участь у формуванні особистісного ставлення до них, вибір поведінки на основі свідомої дії і відповідно до цінностей;
- інтегративна – орієнтація на дослідження в усіх сферах і галузях знань з метою створення нової продукції, робіт, послуг;
- регулятивна – встановлення традиційних норм і правил, які регулюють поведінку суб'єктів;
- культурологічна – участь в розширенні пізнання, в освіті, самоосвіті, розвитку культури мислення суб'єктів та ін.;
- виховна – формування самосвідомості індивідів;
- практична (утилітарна) – сприяння вирішенню соціально-економічних, культурних та інших завдань;
- охоронна – охорона результатів інтелектуальної праці шляхом їх використання в повсякденній діяльності [17, с. 33].

Реалізація цих функцій забезпечується всіма підсистемами (елементами) інтелектуального капіталу.

Отже, процес формування категорії «інтелектуальний капітал» був складним і тривалим. Досі науковці не можуть дійти до єдиної думки щодо сутності та змісту даного поняття. Одне можна стверджувати з абсолютною

впевненістю: інтелектуальний капітал у сучасних економічних системах є необхідним самостійним ресурсом і має важливе значення для забезпечення національної конкурентоспроможності. Чим більше можливостей, зокрема освітніх, інтелектуальних, інформаційних і т. д. матиме кожний член суспільства, тим вищим стане інтелектуальний ресурс усіх націй і держави, динамічнішими будуть темпи зростання економіки і суспільства загалом.

2. Інтелектуальний капітал в умовах сучасного постіндустріального суспільства

На сучасному етапі розвитку суспільства на перший план виходить пріоритетність розвитку науки й освіти як гарантії просування в майбутнє, побудови конкурентної економіки. Тому людство поступово виходить на новий рівень розуміння реальності, формуючи «економіку знань». Тлумачний словник пропонує таке визначення поняття «економіки знань» – економіка, в якій велика частина валового внутрішнього продукту забезпечується діяльністю з виробництва, обробки, зберігання та розповсюдження інформації [3, с. 103].

Становлення економіки знань у розвинутих країнах Заходу в 90-і роки ХХ ст. привернуло увагу дослідників до категорії інтелектуального капіталу як однієї із системоутворюючих категорій, породжених новим пост-індустріальним суспільством.

Впровадження у науковий ужиток поняття «інтелектуальний капітал» стало відображенням принципово нового підходу до аналізу ринкових відносин, конкурентних переваг та лідерства підприємств, заснованих на ефективному використанні унікальних за своєю природою нематеріальних чинників, здатних привести в дію механізм інноваційного розвитку.

Як провідний чинник та основа інтелектуальної економіки інтелектуальний капітал має такі специфічні ознаки:

- не є матеріальним у традиційному розумінні, хоча форми яких він набуває, можуть бути матеріальними;
- перебуває одночасно у формах запасу та продукту, його споживання є водночас його примноженням;
- зберігається та нагромаджується у специфічних, нетрадиційних формах;
- є основним компонентом визначення ринкової вартості сучасних підприємств.

Отже, інтелектуальним капіталом можна назвати накопичену у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва та обміну з метою отримання доходу [2, с. 62].

При цьому дослідники розрізняють:

1. інтелектуальний капітал індивіда – сукупність знань, досвіду, професійних навичок особистості;
2. інтелектуальний капітал підприємства (фірми) – сукупність активів окремого підприємства, заснованих на інтелектуальних здібностях її співробітників, що реалізуються в процесі інноваційної діяльності;
3. сукупний інтелектуальний капітал (інтелектуальний капітал суспільства).

Для того, щоб особистість могла відповідати сучасним умовам розвитку життя, вона має бути конкурентоспроможною. А конкурентоспроможність людини в сучасному суспільстві тісно пов'язана з її інтелектуальною діяльністю – вмінням обробляти інформацію, здобувати нові знання і на їх основі розвивати творчість, завдяки чому продукувати нові ідеї й у вигляді інновацій виводити їх на ринок.

Інтелектуальний капітал особистості – це такий вид капіталу, що формується її інтелектом і включає продукти її інтелектуальної діяльності, які мають соціально-економічну цінність і забезпечують конкурентні переваги. Тобто інтелектуальний капітал особистості складається з двох частин: 1) індивідуального інтелекту людини, який генетично закладений і характеризується певними властивостями, рівнем розвитку і є основою інтелектуального капіталу; 2) результатів інтелектуальної діяльності, що знаходять практичне застосування і мають певну цінність. Це нематеріальні активи та технології, але разом з тим результати інтелектуальної діяльності можуть приносити додану вартість за рахунок конкурентних переваг і стають об'єктами інтелектуальної власності [18, с. 30].

У макроекономічному аспекті інтелектуальний капітал у процесі економічної глобалізації став головним чинником, який визначає місце країни у новій економіці. Стрімке посилення впливу інтелектуального капіталу на економічний розвиток обумовило появу концепцій «інтелектуальної економіки» і «суспільства знань». Можна з упевненістю стверджувати, що інтелектуальний

капітал стає першоосновою і рушійною силою становлення нової економіки. Самозростання інтелектуального капіталу грає у становленні нової економіки ту саму роль, що і самозростання матеріально-речовинного капіталу в індустріальній. Отже, ріст інтелектуального капіталу й ефективність його використання визначають перспективи розвитку економіки тієї чи іншої країни.

На мікрорівні реалії сучасних економічних процесів такі, що підприємство вже не може забезпечувати істотні конкурентні позиції на ринку тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів. У новій інтелектуальній економіці успіх фірми залежить більшою мірою від інтелектуальних можливостей системи, які втілюються у процесі виробництва та реалізації матеріальних та нематеріальних товарів, створенні додаткових фінансових потоків. Ринкові переваги і лідерство підприємств усе частіше стають наслідком ефективного використання унікальних за своєю природою факторів нематеріального характеру, таких, як знання й уміння співробітників, професійна кваліфікація, патенти, права на дизайн, торговельні марки, стосунки зі споживачами, структура управління, інформаційні технології та інших, поєднаних у категорію інтелектуального капіталу. Інтелектуальний капітал стає головним чинником у визначенні ринкової вартості високотехнологічних компаній та формуванні високого рівня конкурентоспроможності.

Для забезпечення обґрунтованої позиції щодо визначення відмінностей між інтелектуальним капіталом підприємства та сукупним інтелектуальним капіталом на рис. Б.1. та Б.2. наведено зміст даних категорій (див. Додаток Б).

Відомий західний дослідник К.-Е. Свейбі, який розглядав інтелектуальний капітал на мікрорівні та ототожнював його з нематеріальними активами, виокремив такі складові інтелектуального капіталу: зовнішня структура, внутрішня структура та індивідуальна компетентність. Індивідуальна компетентність – це, за визначенням К.-Е. Свейбі, здатність людей діяти в різних ситуаціях. Вона тотожна людському капіталу і включає уміння, знання, досвід, цінності, соціальні навички. Внутрішня структура фірми складається з внутрішніх змінних форм, до яких відносять мету, моделі, технології, комп'ютерні і

адміністративні системи. Вона створені працівниками фірми і тому є власністю підприємства. До внутрішньої структури відносять також неформальні організації, внутрішні мережі, «культуру» та «дух» фірми. Зовнішня структура об'єднує зв'язки з замовниками та постачальниками, відносини з конкурентами, репутацію фірми та торгової марки.

Ще одним прикладом класифікації може бути структура інтелектуального капіталу, запропонована Е. Брукінгом та А. Мотта. До інтелектуального капіталу фірми дослідники відносять ринкові активи, активи інтелектуальної власності та інфраструктуру, гуманітарні активи (рис. 2.1).

Рис 2.1. Структура інтелектуального капіталу (Е.Брукінг, А. Мотта)

Активи ринку – це матеріальні активи компанії, що виражають її становище на ринку (торгова марка, назва, дистрибутивні канали, різного роду сприятливі для компанії угоди і контакти тощо). Активи інтелектуальної власності визначаються як інтелектуальна власність, що належить компанії і яка захищається законом (торгова і сервісна марки, патенти, авторські права і т.д.). Активи інфраструктури є інтелектуальними активами, які сприяють функціонуванню компанії (філософія управління корпоративна культура, процеси управління, бізнес-процеси й ін.). Гуманітарні або людські активи – це використовувані компанією людські знання та вміння, що належать службовцям і партнерам фірми.

В більш систематизованому вигляді схема інтелектуального капіталу дана Л. Едвінссоном і М. Мелоуном. Вони чітко розмежовують дві головні складові

інтелектуального капіталу: людський капітал і структурний капітал, визначаючи їх зміст (рис. 2.2.)

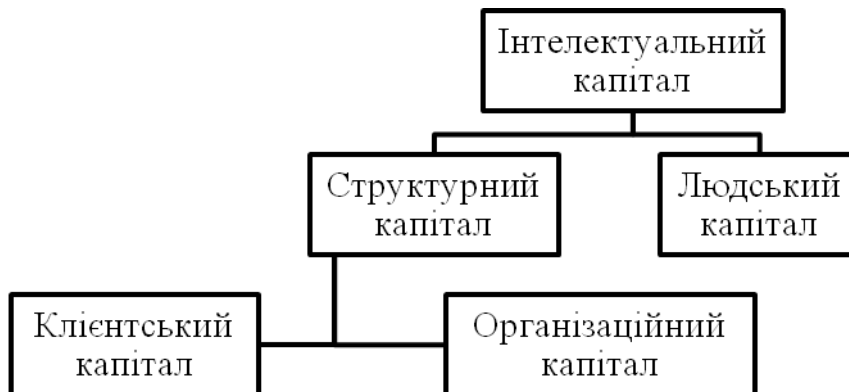

Рис. 2.2. Структура інтелектуального капіталу (Л. Едвінссон, М. Мелоун)

Людський капітал – це сукупність знань та навичок службовців фірми, прикладена до виконання поточних задач. Другий компонент включає патенти, ліцензії, торгові марки, організаційні структури, бази даних, керівництва, списки споживачів, електронні мережі та інші об’єктивні чинники, що забезпечують продуктивну працю працівників. Структурний капітал, у свою чергу, включає капітал споживачів (бази споживачів, характер зв’язків з ними та їх потенціал) та організаційний капітал (систематизована та формалізована компетентність компанії (поінформованість, обізнаність, авторитетність), а також організаційні можливості, які посилюють її творчі можливості) [2, с.67-68].

За загальною структурою інтелектуальний капітал можна також поділити на: людський, технологічний, соціальний та клієнтський капітали. Людський капітал, як вже було згадано, включає сукупність знань та навичок працівників фірми, яка в процесі трудової діяльності перетворюється в інтелектуальні ресурси і згодом в об’єкти інтелектуальної власності фірми. Технологічний капітал об’єднує ряд елементів: технології процесів виробництва, організації, збуту, виробничих та соціальних відносин, що забезпечують продуктивність працівників і функціонування компанії. Третьою компонентою є соціальний капітал, який включає існуючі відносини організаційно-економічного і соціально-економічного характеру: форми розподілу праці та управління виробництвом, характер і форми

привласнення ресурсів і результатів виробництва. Четвертою складовою інтелектуального капіталу пропонується включити клієнтський капітал (К.-Е. Свейбі, Л. Едвідссон, Е. Брукінг), під яким розуміється не лише сукупність замовників та покупців фірми, а й зусилля її персоналу по розвитку відносин з покупцями та замовниками [15, с. 124].

Проаналізувавши всі ці підходи до визначення структури інтелектуального капіталу можна зробити висновок, що хоч у вчених і немає єдиної відповіді на це питання, всі вони визнають, що інтелектуальний капітал є рушійною силою економіки в сучасному постіндустріальному суспільстві. Відповідно, особливої актуальності у сучасній економіці набувають дослідження інтелектуального капіталу на національному рівні:

По-перше, інтелектуальний капітал визначає ефективність сучасного виробництва на рівні країни, оскільки це поняття включає чинники, які на сьогодні характеризуються найбільшим якісним внеском у додану вартість. До них відносяться і людський капітал як сукупність знань, навичок, вмінь людини, і нематеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, торговельні марки), і організаційна структура, електронні мережі та бази даних тощо.

Безсумнівно, що основою розвитку сучасної економіки є ефективність використання людського потенціалу; наявність і використання досягнень науково-технічного прогресу (їхня частка у виробничих фондах, у продукції, що випускається, власне їхня здатність забезпечувати виробництво у сформованій економічній системі); спосіб організації зовнішньоекономічних зв'язків (становище країни на світовому ринку); інституціональне середовище.

По-друге, інтелектуальний капітал, як уже зазначалося, є нематеріальним чинником. Важливість адекватної оцінки нематеріальних (англ. "intangible") чинників підтверджується численними спробами вчених їх оцінити. Такі чинники на рівні національної економіки іноді називають «м'якими» чинниками економічного росту, а на їхню частку припадає, за різними підрахунками, до 80% від темпів приросту національного продукту. Таке співвідношення характерне для економічно і соціально розвинених країн.

По-третє, дослідження сучасної економіки постіндустріального та інформаційного типів на сьогодні в основному мають не практичний характер, а теоретичний. Вчені намагаються зазирнути в майбутнє, ігноруючи сьогоднішнє. У результаті дуже багато практичних аспектів залишається за межами досліджень. Тому при виробленні економічної політики практикакам доводиться задовольнятися інструментами індустріальної економіки. Слід зазначити, що одне з завдань сучасної економічної теорії – надавати інструменти для аналітики та вироблення економічної політики.

Як відомо, рівень конкурентоспроможності тієї чи іншої країни забезпечується рівнем ефективного використання національних виробничих ресурсів, підвищенням продуктивності їх використання та забезпеченням на цій основі високого, постійно зростаючого рівня життя населення. Умовою функціонування сучасного постіндустріального суспільства і головним чинником конкурентоспроможності сучасної економіки є інтелектуальний капітал [5, с. 10].

3. Закономірності розвитку інтелектуального капіталу в Україні

В останній чверті ХХ ст. багато розвинутих країн перейшли на інноваційну модель розвитку на шляху до постіндустріальної економіки. Запорукою комерційного розвитку стали ефективні інвестиції в людський капітал, продукування нових знань, впровадження ресурсощадних технологій тощо.

Зростання інтелектуального капіталу й ефективність його використання визначають перспективи розвитку економіки тієї чи іншої країни. Доказами зазначеного є найбільші успіхи в економіці таких країн (США, Японія, Франція, Великобританія, Швеція та ін.), що здійснили значні інвестиції в створення сприятливого середовища для розвитку інтелектуального капіталу. Зокрема у двадцяти розвинених країнах, де працює 95 % учених світу, дохід на душу населення щорічно зростає на 200 дол., тоді як у всіх інших країнах – на 10 дол., а також майже 50 % приросту національного доходу США отримано за рахунок підвищення рівня освіти робочої сили. Таким чином, високорозвинені країни продовжують будувати «суспільство знань», через вкладення інвестицій в знання, що стають пріоритетними напрямками підвищення інтелектуального потенціалу суспільства [7, с. 59]

Світовий перехід більшості розвинених країн до інтелектуальної економіки зумовив визначення основних показників інтелектуалізації, тобто інтелектуального капіталу. Формування та функціонування інтелектуального капіталу в Україні визначається групою безпосередніх чинників: робоча сила; нематеріальні активи (інтелектуальні здібності, інтелектуальний потенціал, інформаційний ресурс, інтелектуальна власність); фінансово інноваційний капітал; високі та інформаційні технології, а також зовнішніх: рівень розвитку інформаційного середовища; наявність сучасної ринкової інфраструктури; характер державної економічної політики; стан інституційного, правового, інноваційного середовища; науково-технічні, гео економічні та інші умови руху капіталу.

Статистична оцінка формування інтелектуального капіталу в Україні здійснюється фрагментарно, що не дає підстав для системного аналізу та змушує

вдаватися до опосередкованих показників: інвестиції в нематеріальні активи, частка витрат на освіту, динаміка виконаних наукових та науково-технічних робіт, інноваційна активність, впровадження інновацій (характеризує нарощування інтелектуального потенціалу та перспективи зростання його вартості) [11, с. 115], а також створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах.

Постійно зростаюча значущість інтелектуального капіталу у формуванні показників вартості компанії відображає її залежність від нематеріальних активів. Тому для максимізації вартості інтелектуального капіталу потрібно застосовувати традиційні методи ідентифікації та обліку нематеріальних активів.

Обсяг капітальних інвестицій в нематеріальні активи у фактичних цінах за 2002-2015 рр. (табл. 3.1) [4] збільшився у 4,2 рази, однак зростання абсолютних показників інвестування нематеріальних активів не забезпечило зростання частки цих витрат у загальній структурі капітальних інвестицій, яка скоротилась на 2,1 %.

Таблиця 3.1

Частка нематеріальних активів в загальному обсязі капітальних інвестицій в Україні у фактичних цінах

Показники	2002 р.	2005 р.	2008р.	2010 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р. *	2015р. *	2015р. +,- до 2002р.
Капітальні інвестиції всього, млн. грн.	46563	111174	272074	189061	263728	247892	204061	251154	204591
В т. ч. в нематеріальні активи, млн. грн	4223	3040	6367	6985	7889	10315	7146	17560	13337
Темп зростання, %	-	72,0	209,4	109,7	112,9	130,8	69,2	245,7	75,9
Інвестиції у нематеріальні активи, % до всього	9,1	2,8	2,3	3,7	3,0	4,2	3,5	7,0	-2,1

Отже, можна констатувати, що для інвесторів цей напрямок не є високо привабливим, а незначна частка інвестицій в нематеріальні активи при абсолютному зростанні підтверджує, що в країні досить високий рівень інфляції.

Важливе значення для оцінки інтелектуального капіталу країни має кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт, визначених у фактичних цінах (табл. 3.2) [4].

Таблиця 3.2

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні

Роки	Всього у фактичних цінах, млн. грн	Утому числі								Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
		Фундаментальні дослідження		Прикладні дослідження		розробки		Науково-технічні послуги		
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
2005	4818,6	902,1	18,7	708,9	14,7	2406,9	50,0	800,7	16,6	1,09
2006	5354,6	1141,0	21,3	841,5	15,7	2741,6	51,2	630,5	11,8	0,98
2007	6700,7	1504,0	22,4	1132,6	16,9	3303,1	49,3	761,0	11,4	0,93
2008	8538,9	1927,4	22,6	1545,7	18,1	4088,2	47,9	977,7	11,4	0,90
2009	8653,7	1916,6	22,1	1412,0	16,3	4215,9	48,7	1109,2	12,8	0,95
2010	9867,1	2188,4	22,2	1617,1	16,4	5037,0	51,0	1024,6	10,4	0,90
2011	10349,9	2205,8	21,3	1866,7	18,0	4985,9	48,2	1291,5	12,5	0,79
2012	11252,7	2621,9	23,3	2057,7	18,3	5369,9	47,7	1203,2	10,7	0,80
2013	11781,1	2695,5	22,9	2087,8	17,7	5772,8	49,0	1225,1	10,4	0,81
2014	10950,7	2475,2	22,6	1910,2	17,4	5341,5	48,8	1223,8	11,2	0,70

За 2005-2014 рр. вартість виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні зросла на 6132,1 (щорічно в середньому близько 700 млн. грн.), що стало наслідком як подорожчання вартості, так і збільшення кількості інноваційних робіт. Проте це не забезпечило позитивного впливу, оскільки скоротилася питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП в 1,6 рази. В структурі виконаних наукових і науково-технічних робіт найменшою є частка науково-технічних послуг (10,4-16,6 %), що засвідчує нерозвинутість ринку інтелектуальних продуктів та ускладнює прискорене формування інтелектуального капіталу. Найбільшою в структурі наукових і науково-технічних

робіт є частка розробок (зменшилась з 50,0 до 48,8 %), а фундаментальні і прикладні дослідження займали в структурі однакову частку (від 14 до 23 %), проте мали зворотні тенденції.

В Україні продовжується тенденція скорочення загальної кількості працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи (табл. 3.3) [4].

Таблиця 3.3

Динаміка наявності та результативності персоналу наукових організацій в Україні, осіб

Категорії персоналу	2005р.	2008р.	2010р.	2012р.	2013р.*	2014р.*
Чисельність працівників наукових організацій	155549	149699	141086	129945	123219	109636
в т.ч. техніків	17988	16783	16151	13433	12212	10709
дослідників	78832	77355	73413	68599	65641	58695
допоміжного персоналу	28896	27988	26032	23866	22649	20128
Чисельність науковців	105512	94138	89534	82032	77853	69404
в т.ч. докторів наук	4040	4459	4481	4489	4533	4260
кандидатів наук	16260	17145	17009	15963	15919	14804
Частка персоналу з науковими ступенями, %	...	14,4	15,2	15,7	16,6	17,4
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, од.	1510	1378	1303	1208	1143	999
Докторів наук в економіці	12014	13423	14418	15592	16450	16090
Кандидатів наук в економіці	68291	77763	84000	88057	90113	86230
Кількість виконаних робіт, од.	63926	62494	52037	53190
Кількість друкованих робіт, од.	241942	307781	345538	374897
Кількість заявок на видачу охоронних документів (подано / отримано), од.	...	7671/ 7523	8894/ 7748	8514/ 8552

*Примітка: дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

За 2005-2014 рр. зменшилась чисельність персоналу наукових організацій на 29,5 %, в т.ч. дослідників – на 25,5 % техніків – на 40,5% і допоміжного

персоналу – на 30,3 %. При загальній тенденції скорочення кількості виконавців наукових досліджень і розробок (науковців на 36108 осіб), що сталося внаслідок зменшення кількості наукових організацій в Україні на 511 одиниць, частка дослідників з науковими ступенями збільшилась, зокрема за 2008-2014 рр. на 3 %. Тобто вказані категорії персоналу виявилися більш затребуваними в даних структурах. Позитивним є зростання в економіці України за 2005-2014 рр. чисельності докторів та кандидатів наук в середньому на 30 %, що характеризує покращення якісних показників на тлі погіршення кількісних, однак відсутнє відповідне зростання обсягів їх праці.

Незважаючи на скорочення наукових підприємств та наукового кадрового потенціалу протягом останніх років, відбулася активізація винахідницької діяльності, оскільки зросла кількість наданих та отриманих заявок (відповідно на 111,0 % та на 113,7 %).

Необхідно зазначити, що науково-дослідна діяльність в Україні сьогодні зосереджена в основному в галузі освіти, оскільки майже три чверті виконавців наукових досліджень і розробок працюють у секторі вищої освіти, проте можливості до комерціалізації їх результатів є низькими з причин відсутності тісної співпраці з реальним сектором економіки та недостатньо актуальними розробками.

Визначальними чинниками людського розвитку, що формує інтелектуальний потенціал в Україні є освіта. Сьогодні держава забезпечила значні досягнення щодо охоплення освітою населення, однак рівень її державного фінансування залишається впродовж всієї незалежності недостатнім, що відображається на якості освіченості громадян, а також втраті держави світових передових позицій.

Відповідно до ст. 61 Закону України «Про освіту» держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому 10 % НД та валютні асигнування на основну діяльність, проте реально вони не перевищують 6 %, що недостатньо для розвитку інтелектуального капіталу країни в цілому.

Недостатня ефективність державних видатків на освіту, яких часто не вистачає навіть на покриття базових статей витрат, зумовлена низкою чинників, основними серед яких залишаються вади організаційно-управлінської структури галузі. Негативною тенденцією є незадовільний стан вітчизняної освіти та її невідповідність не тільки європейським і світовим ринкам праці, а й українському.

Показники інноваційної активності в Україні є низькими порівняно з сучасними світовими тенденціями, відповідно тому, надто низькими є показники впровадження інновацій в Україні (табл. 3.4) [4].

Таблиця 3.4

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації	Впроваджено нових технологічних процесів		Освоєно інноваційні види продукції		Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
		процесів	темپ зростання, %	найменування	темپ зростання, %		
2005	8,2	1808	-	3152	-	11,9	6,5
2006	10,0	1145	63,3	2408	76,4	11,2	6,7
2007	11,5	1419	123,9	2526	104,9	14,2	6,7
2008	10,8	1647	116,1	2446	96,8	13,0	5,9
2009	10,7	1893	114,9	2685	109,8	12,8	4,8
2010	11,5	2043	107,9	2408	89,7	13,8	3,8
2011	12,8	2510	122,9	3238	134,5	16,2	3,8
2012	13,6	2188	87,2	3403	105,1	17,4	3,3
2013	13,6	1576	72,0	3138	92,2	16,8	3,3
2014	12,1	1743	110,6	3661	116,7	16,1	2,5

За останні 10 років в Україні питома вага підприємств, які впроваджували інновації збільшилась на 3,9 %, і хоча збільшення є незначним, порівняно з світовими показниками використання інновацій на виробництві є нижчим у декілька разів. Негативним стало зменшення питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової за 2005-2014 рр. Серед напрямів реалізації інноваційної діяльності переважає освоєння інноваційних видів продукції, кількість яких у 2005-2014 рр. збільшилася в 1,2 рази, проте протягом

всього досліджуваного періоду мала незначні коливання. Обсяг впроваджених нових технологічних процесів збільшився в 1,04 рази і загалом мав дещо значніші коливання ніж обсяг освоєння інноваційних видів продукції. Загалом визначені ланцюгові темпи росту впровадження інновацій в Україні підтверджують позитивні тенденції у 2007-2009 рр. та 2011-2012 рр.

Основними джерелами фінансування процесу формування й управління інтелектуальним капіталом в світовій практиці, які сприяють продукуванню знань та їхній трансформації в матеріальні активи, є Державний бюджет, замовлення підприємств, іноземні інвестиції. Динаміка та структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні (табл. 3.5) [4] засвідчує, що частка держави є дуже незначною.

Таблиця 3.5

Динаміка та структура фінансування інноваційної діяльності

Показники	2005р.	2008р.	2010р.	2012р.	2013р.	2014р.
Загальний обсяг, млн. грн.	5751,6	11994,2	8045,5	11480,6	9562,6	7695,9
в т.ч. на дослідження і розробки	612,3	1243,6	996,4	1196,3	1638,5	1754,6
придбання інших зовнішніх знань	243,4	421,8	141,6	47,0	87,0	47,2
придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій	3149,2	7664,8	5051,7	8051,8	5546,3	5115,3
Часка у % до загального обсягу фінансування власних коштів	87,7	60,6	59,4	63,9	72,9	85,0
державного бюджету	0,5	2,8	1,08	1,9	0,3	4,5
іноземних інвесторів	2,7	0,96	29,97	8,7	13,1	1,8
інших джерел	9,1	35,6	9,6	25,5	13,7	8,7

Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності за 2005-2014 рр. збільшився в 1,3 рази, найбільше за рахунок витрат на дослідження і розробки – в 2,9 рази і придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій – в 1,6 рази. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності протягом всього періоду залишаються власні кошти підприємств (59,4-87,7 %), а найменша – фінансова підтримка держави (0,3-4,5 %). Саме низький рівень державного

фінансування інноваційної діяльності є тривожним показником майбутнього України, яка повинна стимулювати розвиток нової техніки та технологій [8, с. 80].

Про стан розвитку інтелектуального капіталу на національному рівні свідчать численні рейтинги розвитку країн світу в яких Україна, на жаль, займає далеко не визначні місця. У Глобальному рейтингу конкурентоздатності Україна в 2015 році опустилася на 79 місце (з 76 в 2014), опинившись на одному рівні з такими країнами як Таджикистан, Греція, Армения, Молдова, Намібія, Ямайка та Алжир. За індексом інновацій Україні посіла 64 місце, це є позитивним значенням, адже у 2013 році Україна була на 71 позиції.

За індексом людського розвитку, який вимірює розвиток людського потенціалу Україна в 2014 році займала 82 місце, що відносило її в категорію країн з високим рівнем людського розвитку.

Висновок

На сучасному етапі розвитку інформаційні технології визначають перспективи майбутнього й утвердження нового технологічного способу виробництва, коли головним чинником трансформації суспільства є використання інтелектуального капіталу, що визначає конкурентоспроможність економічних систем і є одним з основних ресурсів розвитку.

Сьогодні не лише рівень розвитку матеріального виробництва характеризує економіку постіндустріальних країн, а саме інтелектуальний капітал та його здатність відповідати вимогам ринкової економіки.

Поняття «інтелектуальний капітал» є новим і складним. Дослідження його науковцями розпочиналося з часткових рис та складових і, врешті-решт сягнуло широких узагальнень і дедалі повнішого розкриття змісту та сутності. Проте й до сьогодні економісти різних шкіл трактують це соціально-економічне явище по-різному. Узагальнивши їх погляди, можна дати таке визначення інтелектуального капіталу: інтелектуальний капітал – це інтелектуальний ресурс (знання, досвід), який за умови ефективного використання перетворюється у додаткову вартість та забезпечує конкурентоспроможність національної економіки.

Значна кількість вчених вважає, що основою інтелектуального капіталу є людський та структурний капітал і хоч єдиної думки в них немає всі вони визнають, що інтелектуальний капітал є рушійною силою економіки в сучасному постіндустріальному суспільстві.

Відтак забезпечення подальшого сталого розвитку країни та прогресивної трансформації її економіки потребує підйому добробуту населення, і вдосконалення умов його життєдіяльності для звільнення продуктивної, творчої сили інтелектуального капіталу суспільства. Причому важливим стає як створення для кожного вченого комфортного місця існування, що дозволяє самореалізацію, так і формування передумов і програм повернення науковців, збагачених зарубіжним досвідом і знаннями.

Тому, що для умов України важливим є врахування як світового досвіду організації інтелектуального капіталу та мотивації інтелектуальної праці, так і вітчизняних традицій і напрацювань.

Адже, відсутність глобальної дієвої стратегії розвитку й упровадження результатів інтелектуальної діяльності в економіку України визначає її сьогодні як країну третього світу, що підвищує актуальність дослідження розвитку інтелектуального капіталу та можливості переходу до інтелектуальної економіки.

Список використаної літератури

1. Бажан І. Економічна сутність та функції інтелектуального капіталу [Текст] / І. Бажан // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 2. – С. 30-35.
2. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник / В. Д. Базилевич. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
3. Дерев'янку В. Інтелектуальний капітал постіндустріального суспільства: філософський аналіз концептуальних положень [Текст] / В. Дерев'янку // Банківська справа. – 2015. – № 4-5. – С. 102-113.
4. Державна служба статистики України. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Жарінова А. Г. Організаційно-економічні засади формування інтелектуального капіталу в економіці знань / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №10. – С. 8-13.
6. Жарінова А. Г. Теоретико-економічні підходи до визначення феномену інтелектуального капіталу [Текст] / А. Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1. – С. 5-15.
7. Журавльова І.В. Інтелектуальний капітал як об'єкт захисту в системі фінансової безпеки / І.В. Журавльова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 57–61.
8. Карпенко А.В. Особливості розвитку інтелектуального капіталу в Україні / А.В. Карпенко // Вісник Донецького Національного Університету. – 2014. - №1. – С. 77-82.
9. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Прогресс, 2001. – 370 с.
10. Коваленко О.М. Теоретичні, практичні і культурні аспекти інтелектуального капіталу: Монографія. /О.М. Коваленко, О.І. Драган. – К.: НАКККіМ, 2013. – 260 с.
11. Кравчук Н. О. Теоретичні засади функціонування інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / Н. О. Кравчук // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8. – С. 114-117.

12. Мамонтова Н. Тенденції та особливості формування і використання інтелектуального капіталу в Україні / Н. Мамонтова // Економіка України. – 2010. – №8. – С. 30-39.
13. Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения: У 39 т. – М., Госсударственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 24. – М., 1961. – 648 с.
14. Маршалл А. Принципы политической экономии. – М.: Прогресс, 1984. – Т. 3. – 352 с.
15. Мурашко М. І. Інтелектуальний капітал як елемент економічного зростання України [Текст] / М. І. Мурашко // Демографія та соціальна економіка. – 2007. – №2. – С. 116-129.
16. Радаев В.В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация // Экономическая социология. – 2002. – Т. 3, №4. – С. 20-32.
17. Сарай Н. І. Інтелектуальний капітал підприємства як основа його конкурентоспроможності [Текст] / Н. І. Сарай // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 95-98.
18. Хомич С. Історичний розвиток поняття інтелектуального капіталу / С. Хомич // Галицький економічний вісник. – 2011. – №3(32). – С. 28–33.
19. Чайка Г. Інтелектуальний капітал особистості та шляхи його прирощення [Текст] / Г. Чайка, Т. Остапенко // Банківська справа. – 2012. – № 4. – С. 97-109.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Автори (рік визначення)	Сутність інтелектуального капіталу (ІК)
Т. Стюарт (1990)	ІК - сума всього, що знають працівники компанії і що дає конкурентну перевагу на ринку.
Р. Петті, Д. Гутрі (1997)	ІК включає тільки інтелектуальні активи які виникли як результат знань і компетенції персоналу. ІК розглядається як частина більш широкого поняття – активів, які не можна відчуті.
А.М. Козирев, В.Л. Макаров (2003)	Поняття ІК ширше, ніж нематеріальні активи та інтелектуальна власність, і не регламентується нормативними актами. Склад нематеріальних активів жорстко регулюються правовими документами і бухгалтерськими стандартами.
А. Уайлмен (1999), І.Кедді (2000)	ІК об'єднує ту частину невідчутного, яка принципово не може мати прямої грошової оцінки й невіддільна від організації, що її створила, на відміну від її активів, які не можна відчуті, але можуть бути напряму оцінені в грошових одиницях та існувати за межами організації.
Л. Едвінссон (2000), Е. Брукінг (2001)	Поняття ІК збігається з поняттям активів, які не можна відчуті, і не розглядається як необхідна умова конкурентоспроможності організації.
К. Прахалад (1992), К.-Е. Свейбі (1998), П. Санчез (2000), М.Є. Павлов (2003), С.В. Шульга (2006)	Поняття ІК та активів, які не можна відчуті, повністю збігаються, але перше використовується менеджерами, а друге – бухгалтерами.
Л. Джойя (2000)	ІК – це той же гудвіл, але досліджується менеджерами, а не бухгалтерами. Маючи внутрішню структуру, ІК конкретизує поняття гудвілу та пояснює причини його виникнення.
Р. Рослендер, Р. Фінчем (2001)	ІК – це новий актив, якого раніше не було, тому не збігається ні з активами, які не можна відчуті, ні з гудвілом.
І. Родов, Ф. Лельер (2002)	ІК не збігається з гудвілом, оскільки на розрахунок гудвілу впливає балансова оцінка матеріальних активів.
С.Ф. Легенчук (2006)	ІК є частиною невідчутних активів і пов'язаний з нематеріальними активами в частині об'єктів прав інтелектуальної власності.
П. Саліван (2001)	ІК є знанням, яке може бути перетворене на прибуток.
Б. Лев (1999)	ІК є близьким за суттю до невідчутних активів і може бути визначений, але його не можна обчислити з достатнім ступенем точності.
П. Страссман (1998)	ІК визначається як різниця між ринковою та балансовою вартістю.
О. Бутнік-Сіверський (2002)	ІК – це один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює одночасно властиву лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку й особливості.
А.А. Чухно	ІК – капітал, що акумулює наукові та професійно-технічні знання працівників, поєднує інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, нагромаджений досвід, спілкування, організаційну структуру, інформаційні мережі, тобто все те, що визначає імідж фірми та зміст її бізнесу.

Продовження таблиці А.1

Б. Леонтьєв	ІК – це сукупність наявних у суб'єкта законних прав на результати його творчої діяльності, його природні й придбані інтелектуальні здібності і навички, а також накопичені ним бази знань і корисні відносини з іншими суб'єктами.
Г. Ступнікер	ІК – це розмір капіталізованого наднормативного прибутку, який отримує підприємство в процесі виробничо-господарської діяльності за рахунок наявності в нього конкурентних переваг, обумовлених людською, технологічною та ринковою складовими цього капіталу.
М. Ескіндаров	ІК – це система характеристик, що визначають здатність людини (тобто якість робочої сили) – працівника підприємства, фірми або корпорації, що створює товар чи послуги, з метою відтворення на основі персоніфікованого економічного інтересу кожного суб'єкта та їх сукупності.

Рис Б.1. Основні складові інтелектуального капіталу та їх структурні елементи

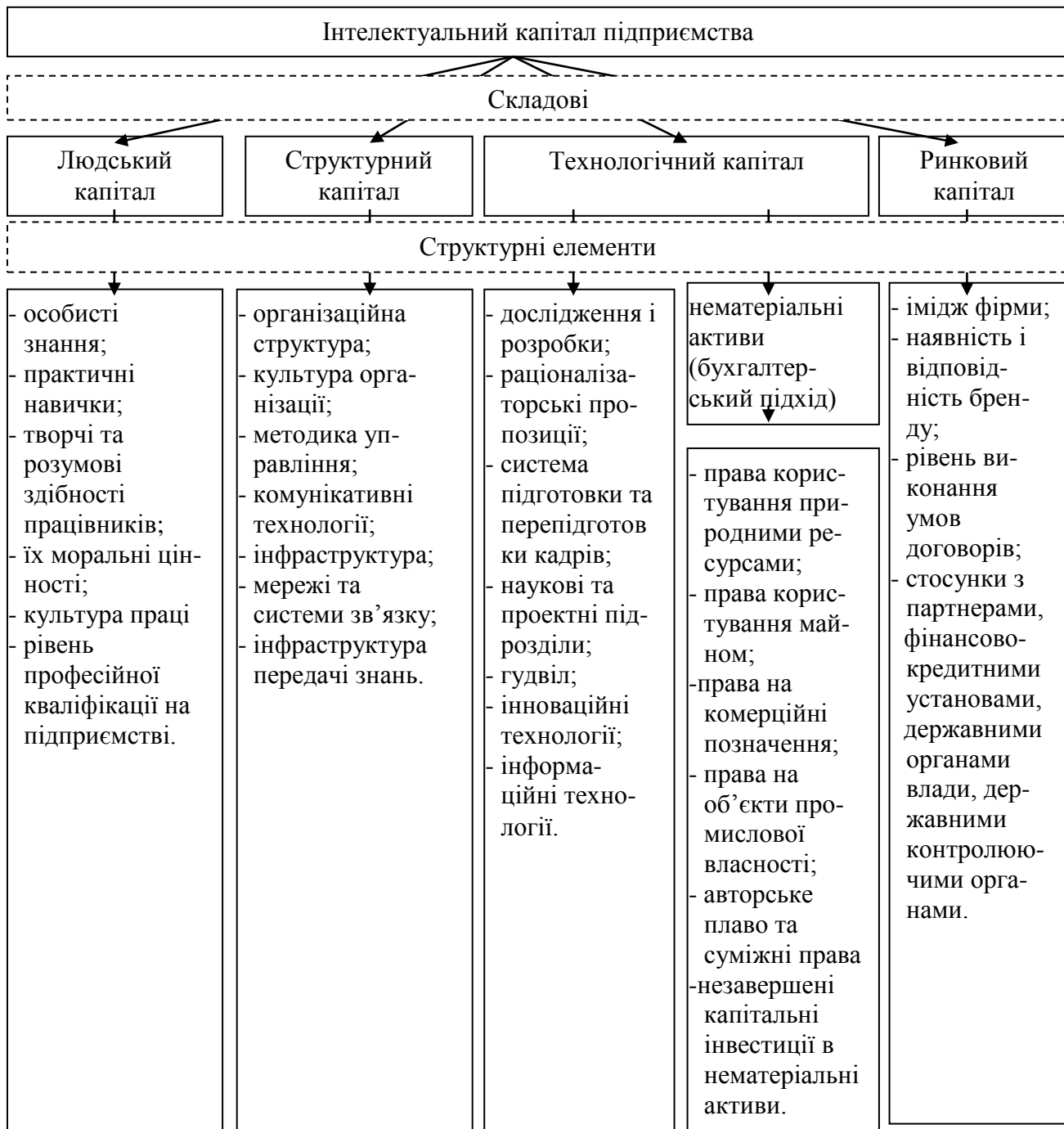

Рис Б.2 Основні складові інтелектуального капіталу підприємства та їх структурні елементи